

Directieverslag 2022
Stichting Architectuur Instituut
Rotterdam

directie verslag

Directieverslag 2022
Stichting Architectuur Instituut
Rotterdam

directie verslag

Inleiding

Als een van de meerjarig gesubsidieerde culturele instellingen kan het mede inhoud en kleur geven aan het Rotterdamse culturele landschap. Het belangrijkste referentiekader daarbij is het meerjarige beleidsplan van AIR, het Cultuurplan van Rotterdam en het architectuurbeleid.

Inleiding

Architectuur is een publieke zaak en kan als kracht om de stad tot een aantrekkelijke, duurzame en rechtvaardige stad te ontwikkelen worden ingezet. Dat is waar AIR voor staat. Daarom werken we aan een vitaal architectuurklimaat en aan een cultuur van samen stadmaken. Het is onze missie om het gesprek over ruimtelijk ontwerp te openen voor een breed publiek en de brug te slaan tussen cultuur en stadsontwikkeling, tussen verbeelding en maken, tussen denken en doen.

2022 was een uitzonderlijk jaar. Het jaar startte in lockdown vanwege Covid-19. Nog voor de maatregelen waren afgebouwd werd Oekraïne ingevallen door Rusland en gelijktijdig waren er hoogoplopende maatschappelijke discussies over de woonopgave, de energie- en stikstofcrisis. De feestelijke sfeer om elkaar eindelijk weer in het echt te ontmoeten tijdens festivals en culturele evenementen, versterkte het dubbele gevoel. Dit is ook terug te zien in de uitvoering van het activiteitenprogramma van AIR afgelopen jaar. De energie om weer samen te werken aan publieke programma's, maar ook de gevoelde urgentie om onderwerpen bespreekbaar te maken culmineerden een uitzonderlijk hoog aantal producties en hoge opkomst van bezoekers. Wij kijken daar met tevredenheid op terug, maar zien ook de noodzaak om balans te houden met een klein team.

Hoofdpijnen Activiteitenprogramma 2022

AIR organiseerde het jaarplan in drie programmaliijnen: Podium, Werkplaats en Collectie binnen de agenda-verkennende lijn Open stad | Energieke ruimte. Een totaaloverzicht van activiteiten wordt in de vorm van een prestatieraster toegevoegd aan de verslaglegging, in dit directieverslag lichten we enkele hoofdpijnen toe.

Podium

Het Podium gebruikt AIR om het hele jaar door publieksactiviteiten te organiseren. Activiteiten waarmee we ontwikkelingen, innovatie en experiment met een breed publiek delen en bespreken. Dit is één van de manieren waarop we de onderstroom verbinden aan de bovenstroom. Voor het Podium zoeken we plekken die passen bij het onderwerp, het netwerk en de maat en schaal van het publiek. AIR had in 2022 drie belangrijke podia: de Rotterdam Architectuur Maand (1); de Rotterdam Architectuurprijs (2); en een doorlopende reeks publieke debatten, lezingen en colleges onder de noemer Stadsgesprek (3).

Rotterdam Architectuur Maand 2022

Vanaf het dak tot in de verste uithoeken van de stad: de zesde editie van de Rotterdam Architectuur Maand was de hele maand juni goed zichtbaar in de stad met meer dan 125 programma's, tot stand gebracht in samenwerking met ruim 54 partners. Dat zorgde voor 288.000 bezoekers. Wij kijken terug op een zeer geslaagde editie. Het was ontzettend fijn om bekenden uit het vakgebied live te kunnen spreken, maar minstens zo waardevol dat we met twee grote interventies ontzettend veel nieuw publiek naar de Rotterdam Architectuur Maand wisten toe te trekken.

Enkele hoogtepunten waren de Rotterdam Rooftop Walk van de Rotterdamse Dakendagen met 204.000 bezoekers, het Podium op het dak van het Het Nieuwe Instituut in het Festivalhart, ontbijten met Winy Maas en nog vele andere activiteiten tijdens de Dag en Nacht van de Architectuur, de uitreiking van de Rotterdam Architectuurprijs 2022, maar ook de vele programma's, tentoonstellingen en tours met al die verschillende perspectieven op de stad werden goed bezocht.

Na twee jaar corona was daar eindelijk de gelegenheid om elkaar informeel, professioneel en toevallig te kunnen ontmoeten en van gedachten te wisselen over architectuur. En zo fungeerde de RA Maand als inspirerend vliegwiel voor nieuwe ideeën en publiek debat over ruimtelijke antwoorden op urgente maatschappelijke vraagstukken.

Rotterdam Architectuurprijs

De Rotterdam Architectuurprijs brengt jaarlijks de beste nieuwe gebouwen van de

stad voor het voetlicht. Deze onafhankelijke prijs is een initiatief van de gemeente Rotterdam en wordt georganiseerd in samenwerking met AIR. Jaarlijks worden de beste gebouwen bekroond met de RAP-juryprijs en de RAP-publieksprijs, bestemd voor de winnende teams van opdrachtgever, ontwerper en bouwer. Ook de beste stemmotivatie door het publiek krijgt een prijs.

De uitreiking vond dit jaar weer plaats tijdens de Rotterdam Architectuur Maand. Ook dit jaar was er in aanloop naar de uitreiking een breder publieksprogramma waarin de tien genomineerde gebouwen, geselecteerd door de vakjury, in uitzendingen van Open Rotterdam werden gepresenteerd aan het publiek. De uitreiking vond plaats in theater Zuidplein. In een feestelijke programma met inleidingen van zowel de wethouder cultuur als de wethouder bouwen en wonen, werden de winnaars bekend gemaakt. De winnaar van de juryprijs, sociale woningbouw de Malieklos, heeft vervolgens landelijk aandacht in de pers gekregen. Waarmee het belang van reflectie op onze stad en de wijze waarop we daaraan werken nogmaals werd bevestigd.

Stadsgesprek

AIR organiseert publieke lezingen en debatten over architectuur en stedelijke ontwikkeling. We maken daarmee een breed publiek onderdeel van het denken over het wonen, werken en leven in de stad en over architectuur. We merken bij deze grote en complexe ruimtelijke opgaven dat het niet altijd even makkelijk is om ze publiek te agenderen zonder een uiterste inzet van onze redactiekraft. Zo heeft het gesprek over de transformatie van het Museum Boijmans van Beuningen bijna een jaar

voorbereidingstijd gehad. Corona speelde daarin een rol maar ook de complexe afstemming tussen bestuurlijke en communicatieve processen speelde daarbij parten. In de voorbereiding voor een podcast en een publiek gesprek over de transformatie van de Centrale Bibliotheek Rotterdam ging de afstemming weliswaar veel beter maar werd vlak voor het publieke gesprek tot nader bericht on hold gezet. Met TALKS about architecture droeg AIR bij aan het landelijk architectuurdiscours. In samenwerking met de afdeling toegankelijkheid van de gemeente Rotterdam heeft er een waardevol en leerzaam gesprek plaatsgevonden over de rol van ontwerp in het toegankelijk maken van gebouwen.

Werkplaats

Met het Werkplaatsprogramma zetten we in op de kracht van het ontwerp. De stad gaat veranderen en die fysieke veranderingen staan niet los van de sociaalmaatschappelijke context. We zijn ervan overtuigd dat we de complexiteit van de opgaven waar we voor staan vertaalbaar, bespreekbaar en inzichtelijk kunnen maken via het ontwerpgesprek. Het gaat daarbij niet om één-op-één doorwerking van de gedane voorstellen. Het gaat om het creëren van een lerend netwerk en het slaan van de brug tussen denken en doen met professionals en burgers. In de werkplaats van AIR gebruiken we het ontwerpgesprek als middel. De praktijk van stedelijke ontwikkeling is traag en omgeven met belangen en risico's. Het is daarom belangrijk een beleidsluwe, vrije ruimte in te richten zodat deelnemers met elkaar op gelijke voet staan. De werkplaats maakt het mogelijk ontwikkelingen niet alleen te bevragen maar in een nieuw perspectief te plaatsen, met elkaar na te denken over de integratie van transities voor een stad van de toekomst en fungeert als het voorportaal van publieke programmering.

Het werkplaatsprogramma van AIR bestaat in hoofdlijnen uit vijf onderdelen: het Stadmakerscongres (1) en het programma 365xWerkplaats (2), cultuuronderwijsprogramma Leren in de Metro(po)lder (3) een platform voor netwerken (4) en een ontwerprijsvraag (5).

Stadmakerscongres

2021

In 2021 zijn we na een lange periode van corona maatregelen vol optimisme begonnen met de voorbereidingen voor het Stadmakerscongres 2021. Een week voor aanvang van het congres zijn we ondanks de ervaringen van de afgelopen 1,5 jaar met corona maatregelen toch overvallen door een plotseling aanscherpen van de maatregelen voor het theater. Hierop is toen in afstemming met de partners besloten het congres te verplaatsen naar februari 2022 in de goede hoop dat het congres dan alsnog zonder maatregelen plaats kon vinden. Helaas bleek februari toch nog net iets te vroeg. Het theater was nog dicht voor publiek maar we hebben wel opnames kunnen maken van 5 talkshows en de Guest Urban Critic Thomas Balsley over het Nelson Mandela Park. Ook hebben de tours uiteindelijk wel doorgang gevonden en zijn er zo'n 290 stadmakers de stad in getrokken in 18 tours.

2022

In het najaar van 2022 was het dan uiteindelijk wel zover en heeft er eindelijk weer een live congres plaatsgevonden. Dit jaar voor het eerst op zuid in partnerschap met Theater Zuidplein. Verder werd het congres ook dit jaar gedragen door de Van der Leeuwkring, de gemeente Rotterdam en het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie. Vanwege de nieuwe locatie en om corona definitief achter ons te laten hebben we ingezet op één grote werkplaats. In 9 sessies met gemiddeld 80 man per sessie werd aan tafels van 10 personen hard gewerkt aan de opgaven die spelen in de stad zoals: zeggenschap voor bewoners, Rotterdam in 2125, zuid en de economie van de stad.

Verder opende het congres traditioneel met de uitreiking van de Van der Leeuwprijs die dit jaar voor het eerst is omgezet naar een open oproep. De diversiteit van inzendingen was groot en lijkt te werken om ook minder voor de hand liggende initiatieven beter in beeld te krijgen. De Voedseltuin nam uiteindelijk de prijs in ontvangst. Wethouder Chantal Zeegers (Bouwen, wonen en klimaat) zette haar ambities voor het stadmaken uiteen. Na de opening gingen er zo'n 15 tours van start allemaal op en over zuid. Een nieuwe samenwerking met Roffaa Takkies bracht een mooie talkshow voort maar ook de inmiddels vertrouwde formule van Studio Stadmaken was weer van de partij ook was er in de hal weer ruimte voor interactief programma en in de grote zaal werden tijdens drie talkshows de grotere lijnen in het congres opgespannen. Guest Urban Critics Xavier Matilla, Stadsarchitect van Barcelona en Silvia Casorrán Martos, Vice-stadsarchitect van Barcelona én actieve inwoner van het Superblock Poblenou sloten de dag af met een reflectie op Barcelona en Rotterdam.

365xwerkplaats

AIR ziet een uitdaging om de cultuur van het stadmaken te verbinden aan de grote transitieopgaven. Met de verkennende programma's Energieke ruimte, Verbinden en verdichten, Rechtvaardige stad en Buitenstad agenderen we deze opgaven voor Rotterdam gedurende het kalenderjaar in kleinschalige expertsessies, publieke colleges en meerdaagse workshops.

Onder de noemer Rechtvaardige stad organiseerde we voor het Stimuleringsfonds Creatieve industrie een online radioshow over de open oproep: Anders werken aan wonen. De wooncrisis werd verder uitgediept met een vervolg op de reeks gesprekken over de wooncrisis samen met Recht op de stad. In samenwerking met Arie Lengkeek en Peter Kuenzli en het Keilepand presenteerde we in het vroege voorjaar online de publicatie Operatie Wooncoöperatie aan minister Hugo de Jonge. In het najaar werd dit onderwerp verder uitgediept tijdens een internationaal symposium Cooperative Conditions.

Rond de klimaat- en energieopgaven kwam de samenwerking met Vereniging Deltametropool en RTV Rijnmond eindelijk in beter vaarwater. Met het aanstellen van een nieuwe producent en journalist/presentator Dore van Duivenbode wordt de tv serie begin volgend jaar afgerond en

uitgezonden. In samenwerking met Bright onderzochten we tijdens een semester op de RAVB met studenten de ontwerpogave achter de energietransitie.

De naoorlogse stadswijk IJsselmonde stond wederom centraal in het programma Buitenstad, als onderdeel van een meerjarige culturele manifestatie rondom de stedelijke ontwikkeling van het centrum gebied van IJsselmonde. De resultaten van de ontwerp uitvraag Eenzaamheid in IJsselmonde werden bij elkaar gebracht in een workshopsessie in het voorjaar. De bouw van een paviljoen tijdens de RA Maand en een uitgebreide expositie Binnenstad | Buitenwijk ism OMI in het Oude Westen waren hier een belangrijk onderdeel van. In samenwerking met het New Town Institute en Post 65 Rotterdam hebben we met een sessie tijdens de RA Maand het netwerk rondom post 65 bij elkaar gebracht.

Onder het thema verbinden en verdichten hadden we samen met AFFR wederom een mooie samenwerking. Aan de hand van korte films en fragmenten bespraken we het verleden en de toekomst van de Rotterdamse Haven.

Met de onverwachte inval van Rusland in Oekraïne in februari kwam ook een grote vluchtelingenstroom op gang onder Oekraïners. Onder Oekraïense ontwerpers die op het moment van de inval al in Nederland verbleven vanwege hun opleiding of werk ontstond de behoefte om vanuit datzelfde vakgebied iets te doen voor de wederopbouw. AIR heeft samen Oleksandra Tkachenko zich in de eerste maanden ingespannen om dit netwerk een plek en meer vorm en structuur te geven, eerst in de werkplaats van AIR en inmiddels ondergebracht bij het CRA onder de naam Ukraine Netherlands Urban Network.

Platform

Belangrijk voor een vitaal architectuurklimaat en een cultuur van stadmaken is voor AIR het organiseren van netwerken rond de opgaven van de stad. Deze netwerken zijn voor AIR een belangrijk fundament onder elk programma, verankeren de inhoud in de stad én voeden het denken over de toekomst en daarmee ook de voortdurende ontwikkeling van nieuwe activiteiten.

AIR organiseerde in 2022 vijf bijeenkomsten met de Van der Leeuwkring. De kring staat voor de voortdurende zoektocht naar het private initiatief met publieke waarde voor de stad. Rotterdamse opdrachtgevers en investeerders zijn in de Van der Leeuwkring op persoonlijke titel verenigd. De kring is mede-initiator en drager van het Stadmakerscongres, reikt de Van der Leeuwprijs uit aan initiatiefnemers met een bijzondere betekenis voor de publieke ruimte en nodigt de Guest Urban Critic uit om de Rotterdamse opgave in internationaal perspectief te plaatsen. Samen met leden van de Stuurgroep Architectuurbeleid van de gemeente Rotterdam en een representatie van de ontwerpgemeenschap in de stad werken we in het Platform Ruimtelijk Ontwerp aan een concept Actie Agenda behorende bij de architectuurnota. Middels agendacommissies wordt een programma samengesteld waar tijdens uitgebreide (ontwerp)workshops aan wordt doorgewerkt. Tenslotte organiseerde AIR in het kader van de Rotterdam Architectuur Maand en het Stadmakerscongres meetups met respectievelijk de culturele programmeurs, de ontwerpsector en de netwerken van actieve stadmakers in Rotterdam.

Cultuuronderwijs

In 2019 heeft AIR het cultuuronderwijsprogramma Leren in de metropo(o)lder ontwikkeld, een initiatief van Podium Architectuur Haarlemmermeer en Schiphol. Door een samenwerking aan te gaan en dit programma onder leiding van AIR uit te breiden naar Rotterdam, willen we het ontwerpendenken een vaste plek geven in het voortgezet onderwijs. De uitdaging is om jongeren in aanraking te laten komen met actuele ruimtelijke opgaves als energietransitie, waterproblematiek en consumptie. We verbinden opdrachtgevers en professionals met jongeren en via de jongeren, de opgaven met hun ouders. De onderwerpen van de verschillende projecten zijn echt. Ze komen uit de praktijk en worden bedacht door opdrachtgevers. Het is een manier om jongeren bewust te maken en te enthousiasmeren voor de omgeving waarin ze wonen en ruimtelijke vraagstukken op een uitdagende manier te benaderen. In 2022 hebben we het netwerk in Rotterdam naast Lyceum Kralingen verder uit kunnen breiden met nieuwe samenwerkingen zoals een ontwerpopdracht voor de Beijerlandse laan met de

IMC Weekendschool, Albeda Next met workshops over hittestress en het stijgende water. Met het Albeda college hebben we met zeven klassen onderwijsassistenten gewerkt aan een ontwerpopdracht over de school van de toekomst. Tijdens de Rotterdam Architectuurmaand hebben we voor het eerst twee jongerendagen ontwikkeld, een concept wat we ook in 2022 zullen voortzetten.

Ontwerpcompetitie

AIR wil jong talent actief betrekken bij de transformatie van de stad, hun creativiteit zichtbaar maken en uitdagen tot innovatief ontwerp. Daarom hebben we ons in de vorige periode als partner verbonden aan de internationale ontwerpcompetitie European 15 'productive Rotterdam'. In 2021 is AIR betrokken gebleven bij Werkplaats European en hebben we in samenwerking met gemeente Rotterdam de ontwerpprijsvraag Eenzaamheid in IJsselmonde uitgezet. De resultaten zijn daarvan begin 2022 gepresenteerd in IJsselmonde. In samenwerking met Stichting European NL en gemeente Rotterdam zijn de resultaten van European 15 gebundeld in de publicatie: In the midst of the unpredictable.

Collectie

Een belangrijke beleidsdoelstelling van AIR is het organiseren van online dossiervorming en een collectie van inzichten die voortvloeien uit programmering. Daarnaast werken we voortdurend aan online gesprek door middel van interviews, verslaglegging, portretten en kritische reflectie. Dit doen wij op al onze platforms.

Virtueel gesprek

In 2022 heeft AIR vervolg geven aan een meerjarige samenwerking met Vers Beton, het online platform voor debat in Rotterdam. Ook hebben we het unieke Rotterdamse Architectuurbeleid vertaald in het Engels. Deze zal begin 2022 worden gepubliceerd.